

Nr 145.

Ankom till riksdagens kansli den 23 maj 1944 kl. 2 em.

*Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående
uppförande av centrala tvätt- och reparationsanstalter
för försvaret jämte en i ämnet väckt motion.*

(1:a avd.)

I propositionen nr 112 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 18 februari 1944, föreslagit riksdagen att under Försvarets fabriksfond för budgetåret 1944/45 anvisa

dels till Markförvärv för centrala tvätt- och reparationsanstalter ett investeringsanslag av 15 000 kronor;

dels till Uppförande av centrala tvätt- och reparationsanstalter ett investeringsanslag av 2 630 000 kronor;

dels ock till Anskaffning av maskiner och annan utrustning för centrala tvätt- och reparationsanstalter ett investeringsanslag av 925 000 kronor.

Vidare har uti en inom andra kammaren av herr *V. Hedlund* i Östersund *m. fl.* väckt motion (II: 448) hemställts, att riksdagen måtte besluta, att den blivande centrala tvätt- och reparationsanstalten för mellersta Norrland förläggas till Bräcke.

I fråga om de skäl, motionärerna anfört till stöd för sin framställning, får utskottet hänvisa till motionen.

På förslag av Kungl. Maj:t i propositionen nr 179 beslöt 1943 års riksdag (riksdagens skrivelse nr 320), att den nuvarande, förbandsvis bedrivna tvätt- och reparationsverksamheten i fråga om intendenturmateriel vid försvarsväsendet skulle rationaliseras genom koncentration av verkstadsdriften till ett fåtal centrala tvätt- och reparationsanstalter. Tillika anvisade riksdagen medel dels för uppförande av centrala dylika anstalter i Stockholm och Boden samt på Gotland, dels ock för anskaffning av maskiner och annan utrustning för anstalterna i fråga.

Enligt de beräkningar rörande behovet av centrala tvätt- och reparationsanstalter för försvarsväsendet i dess helhet, vilka lågo till grund för riksdagens beslut i fråga om underhållstjänstens ordnande, skulle — utöver nyssnämnda tre centrala anläggningar — i övrigt erfordras fyra eller fem dylika anstalter.

Sedan Kungl. Maj:t uppdragit åt 1942 års militära reparationsstjänstutredning att undersöka frågan om underhållstjänstens organisation har utredningen den 29 januari 1944 avgivit förslag i ärendet.

Vad beträffar ett av 1943 års riksdag gjort uttalande rörande ett eventuellt utnyttjande av de centrala tvätt- och reparationsanstalterna jämväl för civilt bruk har utredningen, som trätt i förbindelse med vissa landsting, konstaterat, att förutsättningar för ett samarbete i angivna hänseende mellan kronan och landstingens sjukvårdsinrättningar i åsyftad omfattning åtminstone icke för närvarande vore för handen. Detta borde enligt utredningens mening icke hindra, att frågan härom ånyo upptoges, om och i den mån förhållandena framdeles kunde giva anledning därtill. Frågan om ett samarbete med vissa civila inrättningar i övrigt torde, påpekar utredningen, icke vara av större räckvidd. Hinder torde emellertid icke behöva möta mot etablerandet av dylikt samarbete, i den mån detsamma kunde vara ägnat att tillgodose båda parternas intressen. Det hade synts utredningen lämpligen böra få ankomma på försvarets fabriksstyrelse att träffa avgörande i hit hörande spörsmål.

Vad angår frågan om de centrala tvätt- och reparationsanstalter, vilka erfordras utöver de av 1943 års riksdag beslutade anstalterna i Boden och Stockholm samt på Gotland, har reparationsstjänstutredningen anfört, att utredningens fortsatta överväganden givit till resultat, att för ändamålet synts böra uppföras fyra dylika anstalter, avsedda en för mellersta Norrland, en för västra Götaland, en för östra Götaland samt en för södra Götaland.

Utredningen har härefter behandlat frågan om förläggningsplatser för de centrala tvätt- och reparationsanstalterna.

Valet av förläggningsplats för den för mellersta Norrland avsedda anstalten har synts utredningen böra stå mellan Bräcke och Långsele stations-samhällen.

Militärbefälhavaren för II. militärområdet hade på utredningens förfrågan meddelat, att — även om Bräcke och Långsele under fredsförhållanden kunde anses ur militär synpunkt i stort sett likvärdiga såsom förläggningsplatser — Bräcke likväl ägde ett bestämt företräde framför Långsele med hänsyn till etappgrupperingen. Därest endast militära skäl finge fälla utslaget, borde platsvalet fördenskull utfalla till förmån för Bräcke. De militära nackdelarna beträffande Långsele-alternativet vore dock icke så stora, att militärbefälhavaren ville motsätta sig anstaltens förläggande till sistnämnda plats.

Utredningen har beträffande denna fråga anfört, bland annat, följande.

Den militära tvättgodsmängden vid ifrågavarande anläggning beräknades under normala fredsförhållanden komma att utgöra omkring 700 000 kilogram per år. I utredningens den 16 oktober 1942 avgivna principbetänkande hade påvisats, att för ernående av ett gynnsamt driftsresultat erfordrades en årlig tvättgodskvantitet icke understigande 1 miljon kilogram. Vad Bräcke-

alternativet angående hade Jämtlands läns landsting avböjt ett samarbete med kronan, under det att Västernorrlands läns landsting och styrelsen för Östersåsens sanatorium förklarar sig villiga till ett samgående i händelse av anstaltens förläggande till Långsele. Härvid skulle den årliga tvättgodsmängden ökas med omkring 700 000 kilogram eller således till sammanlagt omkring 1,4 miljoner kilogram. Den härav betingade driftkostnadsminskningen kunde uppskattas till 2,5 öre per kilogram tvättgods eller för 700 000 kilogram tvättgods till 17 500 kronor per år enligt 1939 års prisnivå, vilken summa evalverad till nuvarande prisläge motsvarade omkring 25 000 kronor. Om för jämförelse ur driftsekonomisk synpunkt mellan Bräcke- och Långsele-alternativen sistnämnda summa reducerades med 7 000 kronor, motsvarande å Bräcke-anläggningen belöpande besparing i avlöningskostnaderna på grund av dyrortsgrupperingen, kunde således den årliga driftkostnadsminskningen vid anstaltens förläggande till Långsele för det militära tvättgodset för närvarande uppskattas till sammanlagt 18 000 kronor. I samband härmed finge dock framhållas, att det behövliga investeringskapitalet ökades med omkring 400 000 kronor enligt nuvarande prisnivå. Förräntning och amortering av detta kapital inginge i den angivna driftskalkylen.

Sammanfattningsvis kunde således konstateras, att till förmån för Långsele-alternativet talade en något gynnsammare driftsekonomi. Häremot borde emellertid vägas den vid detta alternativ uppkommande ökningen i investeringskapitalet.

Reparationstjänstutredningen har sammanfattningsvis uttalat, att ur de synpunkter utredningen haft att företräda Bräcke-alternativet finge anses äga något företräde framför Långsele-alternativet. Utredningen har förden skull förordat, att den för mellersta Norrland avsedda centrala tvätt- och reparationsanstalten förläggas till Bräcke. För den händelse emellertid Långsele-alternativet ur allmänna synpunkter ansåges böra väljas, har utredningen framlagt kostnadsberäkningar jämväl för en till sistnämnda ort förlagd centralanstalt.

I fråga om den för södra Götaland avsedda centralanstalten har utredningen förordat, att densamma förläggas till Hässleholm. Anstalten i fråga har dock ansetts icke böra omedelbart komma till utförande, utan huvuddelen av underhållstjänsten för de till denna del av landet förlagda förbanden borde provisoriskt ordnas genom övertagande för försvarets räkning av den vid förutvarande tvångsarbetsanstalten i Landskrona befintliga tvättinrättningen.

De orter, som kunde komma i fråga såsom förläggningsplatser för den för västra Götaland avsedda anstalten vore enligt utredningens mening Herrljunga, Falköping och Skövde. Utredningen har på anförda skäl förordat Herrljunga såsom förläggningsplats.

För centralanstalten för östra Götaland har utredningen undersökt olika förläggningsmöjligheter, bland andra Hallsberg, Mjölby och Tranås, och därvid kommit till den uppfattningen, att ett förläggande av en för dessa en-

heter gemensam tvätt- och reparationsanstalt till Mjölby ur olika synpunkter skulle vara den för kronan fördelaktigaste.

Efter en centralisering av underhållstjänsten skulle, framhåller utredningen, vissa truppförband komma att befinna sig på betydande avstånd från närmaste centrala anstalt. Detta skulle bli förhållandet beträffande Värmlands regemente, Bergslagens artilleriregemente, Västerbottens regemente, Norrlands dragonregemente, Dalregementet, Hälsinge regemente och Hälsinge flygflottilj. Utredningen har förordat, att de nuvarande tvättinrättningarna och verkstäderna för reparation av tvättgodset tills vidare skulle bibehållas vid Värmlands regemente, Västerbottens regemente, Dalregementet och Hälsinge regemente ävensom att Bergslagens artilleriregemente, Norrlands dragonregemente och Hälsinge flygflottilj för utförande av vattentvätt skulle hänvisas till respektive Värmlands regemente, Västerbottens regemente och Hälsinge regemente.

Utredningen har kommit till den uppfattningen, att underhållstjänsten för de till och invid Karlskrona förlagda förbanden och inrättningarna tills vidare borde ombesörjas vid de nuvarande tvätt- och reparationsanstalterna i Karlskrona. Kalmar och Blekinge flygflottiljer borde i fråga om underhållstjänsten hänvisas till anläggningarna i Karlskrona.

I fråga om behovet av personal vid tvättanstalterna och dennas löneställning har utredningen förutsatt, att de principer följas, vilka angivits i propositionen 1943: 179 och av riksdagen godtagits.

Kostnaderna för uppförande av var och en av de i Hässleholm, Mjölby och Herrljunga planerade centralanstalterna hava beräknats till 824 000 kr. För pumpverk och tomt i Herrljunga hava beräknats 50 000 kronor. Den i Bräcke planerade anstalten har kostnadsberäknats till 635 000 kronor. Den totala byggnadskostnaden skulle alltså utgöra 3 157 000 kronor. För en till Långsele förlagd samarbetsanstalt hava anläggningskostnaderna beräknats till 935 000 kronor. I jämförelse med Bräcke-anläggningen innebär detta en merutgift av 300 000 kronor, motsvarande en ökning av byggnadskostnaderna med 47 %. Att märka är emellertid, framhåller utredningen, att anstaltens årliga tvättgodskapacitet genom samarbetet med landstinget skulle ökas från i runt tal 700 000 kilogram till 1,4 miljoner kilogram eller således fördubblas.

Kostnaderna för maskin- och inventarieanskaffning hava beräknats till 1,1 miljoner kronor. Vid Långsele-alternativet skulle tillkomma en ytterligare maskinanskaffningskostnad av 100 000 kronor.

Överbefälhavaren har i avgivet utlåtande över utredningens förslag framhållit, att förläggningen av en reparationsanstalt till Hässleholm vore mindre lämplig. Hässleholm hade ett relativt utsatt läge och utgjorde därjämte en stor järnvägsknut. En förläggning längre norrut förslagsvis till Älmhult eller Växjö syntes överbefälhavaren vara att föredraga. I fråga om utredningens

förslag till förläggningsplatser för övriga tre anstalter har överbefälhavaren ansett icke vara något att erinra.

Departementschefen har för egen del i ärendet anfört följande.

Såsom framgår av propositionen 1943:179 ha de undersökningar, som verkställt av 1942 års militära reparationstjänstutredning, bestyrkt, att en övergång från den nuvarande, i hantverksmässiga former bedrivna verksamheten för tvätt och reparation av beklädnadsartiklar vid försvaret till industriell drift i större skala skulle vara ägnad att medföra påtagliga fördelar i tekniskt och ekonomiskt hänseende. Utredningen har med stöd av industrimässiga kalkyler funnit, att en koncentrerung av denna underhållstjänst till en verkstadsorganisation av viss angiven storleksordning skulle kunna medföra en besparing av omkring 5 miljoner kronor per år enligt nuvarande pris- och löneläge. För egen del yttrade jag vid anmälan av nämnda proposition, att — oavsett om de av utredningen framlagda kalkylerna på samtliga punkter kunde anses fullt bärande eller ej — den gjorda undersökningen dock syntes klart giva vid handen, att vid ett realiserande av centraliseringstanken de med omläggningen förbundna investeringarna i form av fasta anläggningar och rationell teknisk utrustning kunde göras i hög grad räntabla.

Den av 1943 års riksdag i anslutning härtill godkända planen för underhållstjänstens centralisering innebär, att — utöver de av riksdagen beslutade centrala tvätt- och reparationsanstalterna i Boden och Stockholm samt på Gotland — för försvaret i övrigt böra avses fyra eller fem sådana anstalter. Vid de fortsatta överväganden, som militära reparationstjänstutredningen ägnat denna fråga, har utredningen stannat vid att förorda, att antalet sålunda erforderliga anstalter bestämmas till fyra. Av dessa skulle en avses för mellersta Norrland, en för västra Götaland, en för östra Götaland och en för södra Götaland. Anstalterna skulle förläggas till respektive Bräcke, Herrljunga, Mjölby och Hässleholm. Den för södra delen av landet avsedda anstalten skulle emellertid icke omedelbart utföras. I stället skulle den vid förutvarande tvångsarbetsanstalten i Landskrona befintliga tvättinrättningen övertagas av försvaret för att provisoriskt betjäna vissa av de till denna del av landet förlagda truppförbanden. I övrigt skulle enligt reparationstjänstutredningens förslag den nuvarande ordningen för underhållstjänsten tills vidare i vissa delar bibehållas vid ett antal från närmaste centrala anstalt avsidens belägna enheter ävensom i Karlskrona, varvid dock ledningen av vederbörande verkstäder skulle underställas försvarets fabriksstyrelse.

Det sålunda av reparationstjänstutredningen framlagda förslaget till fortsatt utbyggnad av den för en centraliserad underhållstjänst erforderliga organisationen synes mig i princip kunna godtagas. Med avseende å nybyggnadsprogrammet biträder jag sålunda förslaget, att antalet centrala tvätt- och reparationsanstalter bestämmas till fyra utöver de redan beslutade anläggningarna i Boden och Stockholm samt på Gotland eller att således för huvuddelen av den militära underhållstjänsten avses tillhoppa sju centrala anstalter. Såsom nämnts förutsätter en dylik organisation, att underhållstjänsten i vissa delar tills vidare bibehålles i nuvarande former vid ett mindre antal militära enheter ur armén och flygvapnet liksom även i Karlskrona. Vad den för södra delen av landet avsedda centralanstalten be-

träffar, synas mig övervägande skäl tala för att med uppförandet av denna anstalt får tills vidare anstå, när den vid förutvarande tvångsarbetsanstalten i Landskrona befintliga tvättlinrättningen synes kunna för en relativt obetydlig ändringskostnad provisoriskt användas för militärt ändamål. Särskilda medel synas således icke nu böra äskas för uppförande av nyssnämnda centralanstalt. Jag förutsätter emellertid, att frågan om ett slutligt genomförande av centraliseringsprogrammet för södra Götaland upptages till bedömande, därest erfarenheterna skulle giva vid handen, att tvättlinrättningen i Landskrona icke lämpligen bör på längre sikt utnyttjas för försvarets räkning. Det bör ankomma på försvarets fabriksstyrelse att i sinom tid taga denna fråga under övervägande.

På sätt inledningsvis omnämnts, har 1943 års riksdag uttalat, att vid organisationens fortsatta utbyggande borde övervägas de fördelar, som kunde ernås genom att de centrala tvätt- och reparationsanstalterna avsåges för såväl statligt som kommunalt bruk. De fördelar, som härvid åsyftats, torde närmast hänföra sig till den vid ett samgående med civila institutioner uppkommande ökningen av anstalternas driftskapacitet, varigenom kostnaderna per kilogram tvättgodts kunna nedbringas. Med utgångspunkt härifrån har reparationstjänstutredningen yttrat, att i de fall, där de blivande centralanstalterna redan med hänsyn till omfattningen av det dit hänvisade militära tvättgodset komma att erhålla en för säkerställande av ett ekonomiskt tillfredsställande driftsresultat i och för sig tillräcklig storleksordning — vilket skulle bli fallet beträffande de planerade anläggningarna i Herrljunga, Mjölby och Hässleholm — något egentligt intresse av ett samgående med civila inrättningar knappast kunna anses föreligga ur försvarets synpunkt. Om ock detta enligt min mening icke i och för sig bör utgöra hinder för ett dylikt samarbete, i den mån sådant skulle vara ägnat att ur andra synpunkter medföra påtagliga fördelar, torde denna fråga för närvarande icke äga större aktualitet, såvitt angår de nyssnämnda tre anläggningarna, när de landsting, med vilka utredningen trätt i förbindelse för utrönande av förutsättningarna för ett samarbete, i allmänhet icke varit inriktade på ett samgående med kronan i nuvarande läge. Den omständigheten, att samarbetstanken icke för närvarande synes kunna förverkligas i någon större omfattning, bör emellertid såsom nämnts icke utesluta, att frågan ånyo upptages, därest förhållandena giva anledning därtill. Det synes böra ankomma på försvarets fabriksstyrelse att följa utvecklingen på området och tillvarataga de möjligheter till samarbete, som kunna yppa sig och kunna vara ägnade att medföra fördelar. I anslutning härtill bör framhållas, att det samarbete med Kristianstads läns landsting, för vilket landstingets förvaltningsutskott under viss förutsättning uttalat sig, icke torde kunna komma till stånd vid utnyttjande tills vidare, på sätt av mig i det föregående förordats, av den nuvarande tvättlinrättningen i Landskrona.

Mot bakgrunden av vad i det föregående anförts synes det mig emellertid angeläget, att de samarbetsmöjligheter tillvaratagas, vilka erbjuda sig vid den av de planerade centralanstalterna, som icke i och för sig kommer att erhålla tillräckligt stor kapacitet för ernående av ett fullgott driftsresultat, nämligen den för mellersta Norrland avsedda anstalten. Såsom utredningen påvisat, skulle ett samgående med Västernorrlands läns landsting medföra en årlig driftskostnadsminskning för det militära tvättgodset vid nämnda anstalt av omkring 18 000 kronor netto. Visserligen skulle uppförandet av en

samarbetsanstalt draga en merkostnad av omkring 400 000 kronor. Att märka är emellertid, att förräntning och amortering av detta kapital inkalkylerats i det självkostnadspris, som skulle debiteras landstinget för utförd tvätt. Jag förordar fördenskull, att samarbete etableras mellan kronan och Västernorrlands läns landsting i fråga om utförande vid den blivande centralanstalten av tvätt från landstingets sjukvårdsinrättningar. Även Österåsens sanatorium torde härvid böra beredas möjlighet att utnyttja den centrala anläggningen. En förutsättning för att samarbetet skall komma till stånd är emellertid, att anstalten förlägges till Långsele. Någon befogad erinran mot detta platsval synes mig icke vara att framställa, helst som militärbefälhavaren för II. militärområdet förklarar sig icke vilja ur militära synpunkter motsätta sig anstaltens förläggande till denna ort. Till förmån för Långselealternativet talar även, att ett för tvättändamål mycket lämpligt vatten kan erhållas ur Faxälven. Ur transportsynpunkt äger Långsele vidare visst företräde framför Brücke, i den mån transporterna komma att utföras medelst automobiler. Jag förordar därför, att ifrågavarande anstalt förlägges till Långsele. Såsom av handlingarna i ärendet framgår har Borgsjö kommunalnämnd hemställt, att anstalten måtte förläggas till Ånge i Västernorrlands län. Då denna plats vid de undersökningar, som föregått reparationstjänstutredningens förslag, icke ansetts böra komma i fråga, har jag icke funnit mig böra tillstyrka denna framställning.

Vad platsvalet i fråga om de för västra och östra Götaland avsedda centralanstalterna beträffar, synes anledning till erinran icke föreligga mot de av utredningen anvisade förläggningsorterna Herrljunga och Mjölby. Där emot synes, med beaktande av de av överbefälhavaren anförda synpunkterna, frågan om den definitiva förläggningen av den för södra Götaland avsedda anstalten böra ytterligare övervägas. Erforderligt rådrom härför erbjudes vid bifall till det av mig förordade förslaget om provisoriskt utnyttjande för ändamålet av den förutnämnda tvättanstalten i Landskrona.

Med rådande förhållanden å bostadsmarknaden torde det vara att förutse, att vissa svårigheter komma att föreligga att möta det stegrade bostadsbehovet å samtliga de orter, vilka av utredningen ifrågasatts såsom förläggningsplatser för de blivande centralanstalterna. Utredningen har emellertid anført, att de kommunala myndigheterna å respektive orter erbjudit sig att medverka till statlig låneförmedling för stimulerande av bostadsproduktionen. Jag förutsätter, att från kommunernas sida åtgärder vidtagas, som kunna bidra till en tillfredsställande lösning av bostadsproblemet, och utgår från att anstalterna icke komma till utförande, förrän det kan antagas, att bostäder i tillräcklig omfattning finnas att tillgå på de olika platserna. Bostäder genom statens försorg torde nämligen med i det följande angivet undantag icke böra anordnas för personalen vid dessa anstalter. Skulle det visa sig, att någon av de avsedda kommunerna icke har möjlighet att tillhandahålla erforderligt antal bostäder, får frågan om ändrad förläggning av vederbörande anstalt upplagas efter förslag av fabriksstyrelsen.

Vad reparationstjänstutredningen anført och föreslagit i fråga om bibehållande av nuvarande ordning för underhållstjänsten vid vissa förband ur armén och flygvapnet ävensom i Karlskrona samt om sättet för underhållstjänstens ordnande vid de nytillkomna förbanden Bergslagens artilleriregemente ävensom Hälsinge, Kalmar och Blekinge flygflottiljer föranleder icke någon erinran från min sida. Jag förutsätter sålunda, att de kvarvarande

separata anläggningarna för denna underhållstjänst komma att ställas under fabriksstyrelsen, som därigenom får möjligheter att övervaka driften och framlägga förslag till den ändrade organisation, som vunna erfarenheter kunna motivera.

Gentemot utredningens beräkningar rörande personalbehovet vid de blivande centralanstalterna har jag icke funnit anledning till huvudsakligare erinran. Såsom utredningen förutsatt, böra i fråga om personalens storlek och löneställning de principer följas, vilka angivits i propositionen 1943:179 och av riksdagen godtagits.

De av utredningen framlagda kostnadskalkylerna synas mig kunna i huvudsak godtagas. Visserligen överstiger den beräknade totala byggnadskostnaden något den summa, varmed utredningen preliminärt räknat. Såsom nämnts sammanhänger merkostnaden *dels* med tillkomsten av ett särskilt pumpverk samt med tomtförvärv för Herrljunga-anläggningen, *dels ock* därmed, att vid var och en av de centrala anläggningarna ansetts böra anordnas särskild maskinistbostad. Vad av överbefälhavaren yttrats rörande den lokala placeringen av de blivande anstalterna synes böra i görligaste mån beaktas och vid kostnadsberäkningarna hänsyn därför tagas till den ytterligare kostnadsökning genom förlängning av stickspår m. m. som kan prövas erforderlig.

Jag tillstyrker fördenskull, att för de centrala anläggningarna i Långele, Herrljunga och Mjölby avses ett belopp av sammanlagt (935 000 + 859 000 + 824 000) = 2 618 000 kronor för uppförande av byggnader, men föreslår med hänsyn till vad nyss anförts rörande merkostnader för förläggning av stickspår m. m., att detta belopp uppåt avrundas till 2 650 000 kronor. Ett belopp av 15 000 kronor synes böra beräknas för förvärv av tomtmark för anläggningen i Herrljunga. Härvid förutsätter jag, att ytterligare markkostnader icke skola behöva beräknas vid den ändrade förläggning lokalt av anstalterna, som på grund av överbefälhavarens yttrande kan bedömas vara lämplig. Skulle emellertid dylika kostnader icke kunna undvikas, utgår jag från att det skall få ankomma på Kungl. Maj:t att medgiva kostnadernas bestridande från de till fabriksstyrelsens förfogande stående medlen för framtida täckande genom särskilt anslag under försvarets fabriksfond. Vidare torde ett belopp av (315 000 + 295 000 + 295 000 =) 905 000 kronor böra beräknas för anskaffning av maskiner och annan utrustning. Härtill kommer ett belopp av 35 000 kronor, utgörande kostnad för erforderliga ändringsarbeten inom tvättnrättningen vid förutvarande tvångsarbetsanstalten i Landskrona.

I angivna kostnadssiffror för nybyggnader ingå kostnader för lös inredning med 6 000 kronor vid var och en av de centrala anläggningarna. Medel för detta ändamål böra icke ingå i det belopp, som äskas för byggnadernas uppförande. Med beaktande härav förordar jag — med hänvisning till i propositionen 1944:75 framlagt förslag rörande inrättande av försvarets fabriksfond — att till uppförande av avsedda byggnader under försvarets fabriksfond för budgetåret 1944/45 anvisas ett investeringsanslag av (2 650 000 — 3 × 6 000 =) i avrundat tal 2 630 000 kronor. Under samma fond böra vidare för samma budgetår anvisas dels ett investeringsanslag av 15 000 kronor för markförvärv, dels ock ett investeringsanslag av (905 000 + 3 × 6 000 =) i avrundat tal 925 000 kronor för anskaffning av maskiner och annan utrustning för avsedda anstalter.

De byggnader, i vilka tvättanstalten i Landskrona är inrymd, komma — vid bifall till det i propositionen 1944:75 framlagda förslaget — icke att tillhöra försvarets fabriksfond. I anslutning härtill anser jag mig icke böra förorda, att särskilt anslag under nämnda fond anvisas för täckande av förutnämnda kostnad av 35 000 kronor, utan förutsätter, att denna kostnad må bestridas från fabriksverkets driftkostnadsstat, vilket synes motiverat, då fonden icke belastas med hyra för vare sig tvättanstaltens lokaler eller utrustning. Oavsett att tvättanstalten i Landskrona icke överförts till försvarets fabriksfond bör försvarets fabriksstyrelse tillsvidare svara för förvaltningen av anstalten.

Avlönings- och övriga driftkostnader för här avsedda anstalter böra bestridas av försvarets fabriksstyrelse. Särskilda anslag behöva icke anvisas för dessa ändamål.

Såsom av ärendet framgår beslöt 1943 års riksdag, att den nuvarande, förbandsvis bedrivna tvätt- och reparationsverksamheten i fråga om intendenturmateriel vid försvarsväsendet skulle rationaliseras genom koncentration till ett fåtal centrala tvätt- och reparationsanstalter. Samtidigt anvisade riksdagen medel för uppförande av centrala dylika anstalter i Stockholm och Boden samt på Gotland ävensom maskiner m. m. Riksdagen framhöll därjämte, bland annat, att vid organisationens fortsatta utbyggnad borde övervägas de fördelar, som kunde ernås genom att anstalterna avsåges för såväl statligt som kommunalt bruk.

Utskottet.

I nu föreliggande proposition har på grundval av en av 1942 års militära reparationstjänstutredning verkställd utredning förslag framlagts om uppförande av ytterligare centrala tvätt- och reparationsanstalter, varjämte till behandling upptagits därmed sammanhängande spørsmål.

Den nu föreslagna fortsatta utbyggnaden av ifrågavarande underhållstjänst innebär att utöver ovannämnda redan beslutade tvätt- och reparationsanstalter skulle uppföras fyra dylika anstalter, avsedda en för mellersta Norrland, en för västra Götaland, en för östra Götaland och en för södra Götaland. Mot förslaget, som står i huvudsaklig överensstämmelse med vad som förutsattes vid ärendets behandling vid 1943 års riksdag, har utskottet icke något att erinra. Goda skäl synas utskottet föreligga för att den för södra Sverige avsedda centralanstalten med föreslagen förläggning till Hässleholm bör tills vidare anstå. I fråga om de övriga anstalterna hava i fråga om förläggningsplatsen för de för östra och västra Götaland avsedda anstalterna icke några erinringar rests mot en förläggning av desamma till Mjölby respektive Herrljunga. Även utskottet kan ansluta sig till dessa förslag. Vad beträffar förläggningsplatsen för den för mellersta Norrland avsedda anstalten har valet närmast stått mellan Bräcke och Långsele. För att ifrågavarande anstalt med hänsyn till omfattningen av det dit hänvisade militära tvättgodset skall erhålla en för säkerställande av ett ekonomiskt tillfredsställande driftsresultat tillräcklig storleksordning har verkställd utredning utvisat,

att ett samgående med vederbörligt landsting är erforderligt. Företagen undersökning rörande samarbetsmöjligheterna har givit vid handen, att, därest anstalten förlägges till Långsele, Västernorrlands läns landsting förklarar sig villigt att anlita anstalten för länets sjukvårdsinrättningars behov. Härigenom skulle en till Långsele förlagd tvättinrättning från länet tillföras omkring 700 000 kg tvättgods eller lika mycket som det beräknade militära tvättgodset. I fråga om Bräcke-alternativet har Jämtlands läns landsting däremot avböjt ett samarbete med kronan. Även om ett dylikt samarbete med landstinget kunde komma till stånd, vill utskottet framhålla, att av utskottet företagna undersökningar givit vid handen, att anstalten förlagd till Bräcke ändock icke tillnärmelsevis kan ernå den tvättgodsmängd som skulle bliva fallet, om densamma förlades till Långsele. Driftsekonomiskt sett torde Långsele-alternativet sålunda vara att förorda. Även ur militär synpunkt har detsamma ansetts godtagbart. Det förhållandet att, såsom i motionen framhållits, Bräcke genom statliga åtgärder åsamkats vissa ekonomiska förluster och att såsom kompensation härför anstalten borde förläggas dit kan utskottet icke i detta sammanhang tillmäta avgörande betydelse. Utskottet har vid övervägande av denna fråga funnit på nu angivna och av departementschefen i övrigt anförda motiv företräde böra givas åt Långsele-alternativet och tillstyrker följaktligen, att anstalten i fråga förlägges till nämnda ort. Motionen avstyrkes alltså.

En förläggning av centralanstalterna till ovan angivna orter medför givetvis en icke oväsentlig stegring av behovet av bostäder därstädes. Emellertid hava, såsom departementschefen meddelat, de kommunala myndigheterna å respektive orter erbjudit sig att medverka till statlig låneförmedling för stimulerande av bostadsproduktionen. Utskottet finner i likhet med departementschefen, att anstalterna icke böra komma till utförande, förrän det kan antagas att bostäder i tillräcklig omfattning finnas att tillgå på de olika platserna.

Vad beträffar anstalternas personalbehov och löneställning för denna personal hava de av 1943 års riksdag därvid angivna principerna följts. Utskottet tillstyrker vad härutinnan föreslagits.

För uppförande av byggnader m. m. för de förordade centralanstalterna i Långsele, Herrljunga och Mjölby har beräknats ett sammanlagt belopp av 2 630 000 kronor, vartill kommer 15 000 kronor för förvärv av viss tomtmark för anläggningen i Herrljunga. Vidare hava för maskiner och annan utrustning avsetts ett belopp av 925 000 kronor. Mot beräkning av angivna belopp synes icke vara något att erinra. Utskottet tillstyrker alltså, att anslag i enlighet härmed anvisas under försvarets fabriksfond. Därest ytterligare markkostnader skulle visa sig oundgängligen erforderliga, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att medgiva kostnadernas bestridande från

de till fabriksstyrelsens förfogande stående medlen för framtida täckande genom särskilt anslag under försvarets fabriksfond.

Under åberopande av det anförda och då departementschefens förslag jämväl i de delar, varom utskottet icke särskilt uttalat sig, icke givit anledning till erinran, får utskottet hemställa,

I. att motionen II: 448 icke må av riksdagen bifallas;

II. att riksdagen må under försvarets fabriksfond för budgetåret 1944/45 anvisa

a) till *Markförvärv för centrala tvätt- och reparationsanstalter* ett investeringsanslag av 15 000 kronor;

b) till *Uppförande av centrala tvätt- och reparationsanstalter* ett investeringsanslag av 2 630 000 kronor;

c) till *Anskaffning av maskiner och annan utrustning för centrala tvätt- och reparationsanstalter* ett investeringsanslag av 925 000 kronor.

Stockholm den 23 maj 1944.

På statsutskottets vägnar:

J. B. JOHANSSON.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar *Johan Bernhard Johansson, Jolt. Nilsson* i Malmö, *Gränebo. Sven Larsson, Bernhard Nilsson, Bäckström, Bäcklund, Holmström, Heiding, Karl Andersson, Boman och Gillström*; samt

från andra kammaren: herrar *Törnkvist, Skoglund* i Doverstorp, *Eriksson* i Stockholm, *Svensson* i Grönvik, *Andersson* i Prästbol, *Ward, Isacson, Olsson* i Kullenbergstorp, *Nilsson* i Steneberg, *Lindholm, Åkerström* och *Eriksson* i Frägsta.
